

PODLISTAK

KALENDAR

Slom kineske neovisnosti

1858.: U jeku bune kineskih seljaka, anglofrancuske snage okupirale su 1857. Kanton i luku Taku,

ma vidjeti u strancima, a ne u domaćim feudalcima i birokracijama. Predviđeno je da se kineske luke prirodan prilaz Pekinga. Izgovor je bio providan: Francuska se požalila zbog tretmana nekog misionara, a Velika Britanija uzbuđila zbog nepoštovanja svoje zastave.

CarSKI dvor, suočen s velikom bunom, pristao je na pogodbu, koja je 27. lipnja 1858. sklopljena u Tientsinu i u povijest ušla pod nazivom Tientsinski ugovori.

Potpisani dokument stavljao je Kinu u potpunu ekonomsku ovisnost o dvjema velesilima. Dvor se nadao da će pobunjeni seljaci sada uzrok proble-

ma vidjeti u strancima, a ne u domaćim feudalcima i birokracijama. Predviđeno je da se kineske luke prirodan prilaz Pekinga. Izgovor je bio providan: Francuska se požalila zbog tretmana nekog misionara, a Velika Britanija uzbuđila zbog nepoštovanja svoje zastave.

čitava dolina rijeke Yangtze otvore za stranu trgovinu, da strani ratni brodovi slobodno ulaze u kineske vode i luke, te da stranci i misionari nesmetano putuju po čitavoj zemlji. Kineska banka obvezala se Francuskoj i Velikoj Britaniji isplatiti po dva milijuna taela, a stranim trgovcima za manjeviše fiktivnu štetu isto toliko. Nedugo iza toga slične »ugovore« sklopile su Sjedinjene Države i Rusija. Velesile se od tog trenutka otvoreno upleću u kineske gospodarske i političke prilike.

Sudbina kralja krivotvoritelja

1937.: Postariji si jedi čovjek ponudio je rotterdamskom muzeju za 550 tisuća guldena ništa manje nego novootkrivenu sliku glasovitoga nizozemskoga slikara iz 17. stoljeća Jana Vermeera od Jana Delfta. Poznat stručnjak za slike iz tog razdoblja prof. Bredius bacio je pogled na platno i poslije revnosnoga ispitivanja rekao okupljenim kolegama: »Uredu je. To je Vermeer!«

malo poznatih djela i vrlo oskudnih biografskih podataka. U jesen 1936. stao za štafelaj i naslikao ono što Vermeer nikada nije – Krista s učenicima u Emmauzemskoga slikara iz 17. stoljeća Jana Vermeera od Jana Delfta. Poznat stručnjak za slike iz tog razdoblja prof. Bredius bacio je pogled na platno i poslije revnosnoga ispitivanja rekao okupljenim kolegama: »Uredu je. To je Vermeer!«

Tako je potkraj lipnja 1937. u svijet lansiran prvi veliki falsifikat što ga je izradio krivotvoritelj stoljeća – genijalni Nizozemac Han van Meegeren. Njegov kompanjon Boon lako je nasamario stručnjake rotterdamskog muzeja na čelu s velikim znalcom Vermeera Brediusom.

Nedugo potom pojavile su se nove umjetnine, sve odreda napravljene rukom glasovitoga Vermeera, kojega zbog njegova stila i umjetničkoga dosegga nazivaju i nizozemskim Tizijanom.

Van Meegeren, očito nadaren, još je u mladosti želio postati veliki slikar ali mu to, unatoč završenju akademiji nije uspjelo. Na kraju je završio u Londonu, gdje je na reklamnim plakatima maljao likove popularnih glumaca. Tada mu je sinula ideja: zašto se ne bi okušao u starom i unosnom krivotvoriteljskom zanatu. Ne bez razloga izabrao je Vermeera, slikara s

su! Isplatio se: za savršenu imitaciju velikoga majstora uspio je dobiti više od pola milijuna guldena, što je bio golem novac. Boon i Van Meegeren bili su vrlo oprezni u izboru kupaca. Ipak su učinili kardinalnu pogrešku: jednu sliku – »Pokajnicu« – prodali su Hermannu Göring, Hitlerovu doglavlju i poznatom »ljubitelju« umjetnosti.

Poslije rata klupko se počelo odmotavati, ali na zaista kuriozan način. Nizozemskoga je zatražila iz Njemačke slike svojih majstora, među njima i »Pokajnicu«, jer se ona smatrala sastavnim dijelom nacionalnoga blaga.

Putem kupoprodajnih ugovora policija je došla i do imena Van Meegerena koji je sliku prodao nacističkom glavešini i optužila ga za kolaboraciju. Jer, prema nizozemskim zakonima, svatko tko bi ustupio neko umjetničko djelo neprijatelju smatrao se njegovim suradnikom, a to znači izdajicom domovine.

Van Meegeren se našao u situaciji da ga osude kao pristalicu nacista pa je na saslušanju priznao svoju krivotvoriteljsku rabotu.

(Na slici: Karikatura najvećega krivotvoritelja našega stoljeća)

Smrt Ivana Matetića Ronjgova

1960.: Sve do pojave skladatelja Ivana Matetića Ronjgova, koji je umro 27. lipnja 1960. u Lovranu, hrvatska umjetnička glazba nije poznavala narodni melos Istre i susjednih otoka kao grad za stvaranje djela nacionalnoga smjera.

Osebjuni narodni napjevi u tzv. istarskoj ljestvici, koji se ne dađu uklopiti u obrise tradicionalnoga dura i mola i koji se ne mogu ni zabilježiti uobičajenim notnim pismom, jer izmiču temperiranoj ugodbi europske glazbe, od mladosti su privlačili njegovu pozornost. Nadozevujući na prijašnje pokušaje bilježenja i harmoniziranja istarskih melodija, svojim je raspravama teoretski riješio pro-

blematiku njihove latentne harmonije, a svojim skladbama dao primjer kako istarska glazba može biti temeljem umjetničkoga glazbenog stvaralaštva.

Skladateljski opus Matetića Ronjgova nije opsegom velik, ali je neobično važan za hrvatsku glazbenu kulturu. Ograničujući se gotovo samo na vokalnu glazbu, on je napisao djela »iz kojih zrači duh našeg čovjeka, njegove ljubavi za zemlju, njegova protesta protiv nepravde, iz kojih zrači duh i dah naše zemlje... duh Istre«.

Rodio se 10. travnja 1880. u Ronjgi, Kastav. Dugo je radio kao tajnik Muzičke akademije u Zagrebu, gdje je poslije i predavao.

Učen čovjek neka pije vino, priprost pivo, a stoka vodu.

(Seybold)

Parametre ipak još postavlja priroda

Čak se i naš fizički izgled (da i ne govorimo o mentalnim svojstvima i ponašanju) razvija više pod utjecajem okoline, nego naslijeđa. Geni su u interakciji s okolinom gotovo na svakoj razini razvoja organizma te prema tome određuju znatno manje toga nego što obično tvrde pristaše pojma ljudske naravi

Francis Fukuyama 37
KRAJ ČOVJEKA?
NAŠA POSLIJELJUDSKA BUDUĆNOST

Čovjek ima krvnu grupu O, A, B ili AB, ali nikada neku srednju grupu, recimo između O i A. Neke krvne grupe prevladavaju u određenoj populaciji ili su pak iz nje posve nestale, no kako krvne grupe nisu kontinuirano raspoređene u populaciji (kao, recimo, visina), nema smisla govoriti o krvnoj grupi tipičnoj za vrstu

Univerzalna svojstva

Svi znamo za poštene i za apolitične ljude. Tvrdnja o ljudskoj naravi je ili probabilistička (dakle, tvrdi nešto o tome što većina ljudi čini veći dio vremena) ili kondicionalna – kako bi ljudi najvjerojatnije reagirali u danim okolnostima. (»U kušnji za koju ne očekuju da će biti kažnjeni, većina će ljudi uzeti mito.«)

Tri su velike kategorije argumentata što su ih tijekom godina kritičari iznosili protiv tradicionalnoga pojma ljudske naravi, tvrdeći ili da je pogrešno zasnovan ili da uopće ne postoji.

Prva tvrdnja je da zapravo nema ljudskih univerzalija koje bi se mogle dovesti u vezu s ljudskom naravi, odnosno ako i ima, one su trivijalne (na primjer, činjenica da u svim kulturama ljudi više vole zdravlje nego bolest). Etičar David Hull tvrdi da mnoga svojstva za koja se tvrdilo kako su univerzalna nazočna kod ljudi i ujedno karakteristična samo za ljude, zapravo nisu ni jedno ni drugo.

U to on uključuje čak i jezik: »Ljudski jezik nije svojstvo koje posjeduju svi ljudi. Ima ljudi koji niti

govore niti razumiju išta što bi se moglo nazvati jezikom. U nekom smislu, ti se ljudi možda i ne mogu nazivati 'pravim' ljudima, no ipak pripadaju istoj biološkoj vrsti kao i svi mi ostali...«

Oni su potencijalni govornici u smislu da bi, kad bi imali drukčiji genetski sastav i bili izloženi odgovarajućim događajima u okolišu, mogli naučiti govoriti baš kao i ostali ljudi. No takvi bi se uvjeti, suprotni stvarnosti, mogli postaviti i za pripadnike ostalih vrsta. U tom istom smislu i čimpanze imaju sposobnost naučiti govor.«

Krvne grupe

Hull dalje ističe kako ima još mnogo svojstava ljudske vrste koje nisu normalno raspodijeljene, pa ih se ne može opisati samo jednom srednjom vrijednošću i standardnom devijacijom.

Primjer su krvne grupe: čovjek ima krvnu grupu O, A, B ili AB, ali nikada neku srednju grupu, recimo između O i A.

Krvne grupe odgovaraju različitim alelima u ljudskoj DNK, koje jesu ili

nisu izražene – kao sklopke koje su uključene ili isključene.

Nevaljana argumentacija

Neke krvne grupe prevladavaju u određenoj populaciji ili su pak iz nje posve nestale, no kako krvne grupe nisu kontinuirano raspoređene u populaciji (kao, recimo, visina), nema smisla govoriti o krvnoj grupi tipičnoj za vrstu. Druge se osobe niti pak raspoređuju kontinuirano. Boja kože, na primjer, mijenja se od najsvjetlije do najtamnije, no rase imaju srednju vrijednost na određenim nijansama.

Argumentacija protiv postojanja ljudskih univerzalija je nevaljana, jer barata preuskom definicijom univerzalnosti. Istina je da se ne može govoriti o »univerzalnoj« ili »srednjoj« krvnoj grupi, jer su krvne grupe one što statističari zovu varijablama, što će reći svojstvo koje pripada u jednu od više jasno omeđenih različitih kategorija.

Isto tako nema smisla govoriti o »tipičnoj« boji kože. No mnoga su druga

svojstva, kao što su visina i snaga, te također i psihološke crte, poput inteligencije, agresivnosti i samopoštovanja, raspoređene u kontinuumu, normalno oko jedne srednje vrijednosti za cijelu populaciju.

Stupanj do kojega se pripadnici promatrane skupine razlikuju prema promatranoj svojstvu od srednje vrijednosti zove se standardna devijacija te je na neki način mjera tipičnosti srednje vrijednosti. Što je manja standardna devijacija, to je tipičniji srednjak.

Utjecaj okoline

U tom se sklopu trebaju razumijevati pojmovi poput »ljudske naravi«. Svojevremeno mora imati nultu varijaciju (standardnu devijaciju) pa da ga se smatra univerzalnim, jer takvih svojstava gotovo i nema. Nema sumnje da postoje i neke mutirane klonice, koje nemaju tobolca; možda ima i bikova s tri roga na glavi. Činjenice poput te ne čine besmislenima tvrdnje da je posjedovanje tobolca nekako dio svojstva »klokanosti«, ili da su bikovi

stvorovi tipično s dva roga na glavi.

Da bi se svojstvo smatralo univerzalnim, ono treba imati jednu, jasno određenu srednju vrijednost i razmjerno malu standardnu devijaciju.

Drukčiju kritiku pojma ljudske naravi iznosi opevatovano godinama genetičar Richard Lewontin. Genotip organizma (njegova DNK) ne određuje potpuno njegov fenotip (stvarno biće koje se na kraju razvija iz DNK). Prema tome, čak se i naš fizički izgled (da i ne govorimo o mentalnim svojstvima i ponašanju) razvija više pod utjecajem okoline, nego naslijeđa. Geni su u interakciji s okolinom gotovo na svakoj razini razvoja organizma te prema tome određuju znatno manje toga nego što obično tvrde pristaše pojma ljudske naravi.

Prirodna varijacija

Već smo vidjeli takav primjer u slučaju srednje visine, koja je djelomično prirodna, a djelomično uzrokovana načinom prehrane i drugim čimbenicima.

Lewontinova je argumentacija ispravna u onome o čemu govori, ali teško da može pobiti koncept ljudske naravi. Kako smo već primijetili u raspravi o visini, okolina može utjecati na promjenu srednje visine, ali ne može natjerati ljudsku visinu da prijeđe izvjesne granice niti može učiniti žene u prosjeku višima od muškaraca.

Te parametre ipak još postavlja priroda. Štoviše, vrlo često postoji upravno razmjernan odnos između okoline, genotipa i fenotipa, koji uvjetuje da ako genetska varijacija ima normalnu distribuciju, imat će je i fenotipna.

Zadane granice

Drugim riječima: što se bolje hranimo, bit ćemo viši (ali unutar granica zadanih našoj vrsti). Krivulje distribucije visine i danas imaju po jednu srednju vrijednost, unatoč tome što na njih utječe okolina. Većina ljudskih svojstava ne nalikuju na onu planinsku biljku koja posve mijenja izgled ovisno o visini na kojoj raste. Djeca ne naraste krzno kad rastu u hladnome podneblju, niti škrge ako žive na moru.

(Nastavlja se)

prirodi i odgoju može se ilustrirati različitim oblicima krivulja distribucije.

Visoka krivulja prikazuje hipotetičku distribuciju kvocijenta inteligencije u populaciji pod (ne-realnom) pretpostavkom da su svi pojedinci odrasli u istovjetnoj okolini što se tiče čimbenika, koji utječu na inteligenciju, kao što su prehrana, obrazovanje itd. To bi bila prirodna ili genetska varijacija.

Promjena srednje visine

Činjenica je da društvo na neke svoje članove utječe loše, a na druge dobro kad je riječ o inteligenciji. Krivulja je niža i položajna, s više pojedina u daljnjim od srednje vrijednosti. Što je veća razlika među dvjema krivuljama, to više utjecaja ima okolina u odnosu prema nasljeđivanju.

Lewontinova je argumentacija ispravna u onome o čemu govori, ali teško da može pobiti koncept ljudske naravi. Kako smo već primijetili u raspravi o visini, okolina može utjecati na promjenu srednje visine, ali ne može natjerati ljudsku visinu da prijeđe izvjesne granice niti može učiniti žene u prosjeku višima od muškaraca.

Te parametre ipak još postavlja priroda. Štoviše, vrlo često postoji upravno razmjernan odnos između okoline, genotipa i fenotipa, koji uvjetuje da ako genetska varijacija ima normalnu distribuciju, imat će je i fenotipna.

Zadane granice

Drugim riječima: što se bolje hranimo, bit ćemo viši (ali unutar granica zadanih našoj vrsti). Krivulje distribucije visine i danas imaju po jednu srednju vrijednost, unatoč tome što na njih utječe okolina. Većina ljudskih svojstava ne nalikuju na onu planinsku biljku koja posve mijenja izgled ovisno o visini na kojoj raste. Djeca ne naraste krzno kad rastu u hladnome podneblju, niti škrge ako žive na moru.

(Nastavlja se)

Fukuyamina knjiga »Kraj čovjeka?« nedavno je objavljena u nakladi »Izvor« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvor.com).

On je samo bio poslan u moju podsvijest

Nakon Jobove nagle smrti smjestili su me na psihijatrijski odjel za mlade, gdje je ustanovljena dijagnoza depresija (moja mama je preferirala da to zove umorom od škole). Čim su me pustili, bila sam poslana u Izrael u jedan kibuc

gdje me mogao plašiti bez smetnji. Za vrijeme te godine koju sam provela u Izraelu bavljala sam se neurotično i na silu s mladim hipijima Švedanima koji su bili rasipani diljem zemaljske kugle. Bio je tu Južnoafrikanac Steve, Brazilac Gabriel, Britanac Rod, Švicarac Pascal, Amerikanac Henry, Australac Dave i mnogi, mnogi drugi.

Kada sam stigla, bila sam smještena u jedan kibuc u pustinji Negev, ali kao i većina radoznalih mladih, pobjegla sam sa svojim prijateljima do Crvenog mora gdje nas je privlačio hipi život u ilegalno podignutim naseljima baraka u miriranu području Sinaja.

Individualka kakva sam bila, brzo sam se zasilila jednoličnoga i rutinskog života u kolektivnu kibucu. Umjesto toga, le-

6 Unni Drougje

PIŠE: Unni Drougje
ISPOVIJEDI HELLE HELL

djela sam bez razmišljanja uokolo između korajnih sprudova, kafića i lula s kanabisom. Jedan od mojih stanova bio je golem zahradni kontejner u obliku kocke u koji se moglo ući penjanjem kroz okruglu rupu na stropu, a onda spustiti dolje uže-

tom. Ljeti je u kontejneru bilo nepodnošljivo vruće pa sam se smjestila na plaži.

Povremeno bih radila kao konobarica ili isposmoć u kuhinji u jednom od mnogih barova u Eilat-u za šugavu nadnicu koja se plaćala po satu, ali pro-

vela sam mjesec dana bez prekida dolje među beduinima i bitnicima na Sinajskom poluotoku na istočnoj obali sve do kasne jeseni.

Tada sam srećom upoznala Daniela, visoka tamna homička, koji je poznao svakoga. Poznanstvo s Danielom će se pokazati kao uže za spašavanje, koje je bilo rezervirano za mene kad je nastupila zima u toj obećanoj zemlji.

Radila sam do kasna u Papa Parisu, dobro posjećenom baru na trgu čiji je vlasnik bio mali debeli Židov koji je govorio francuski.

Ranije te večeri servirala sam Južnoafrikanca Stevea gomilu piva, što mu je dalo hrabrosti da izljuje sve svoje razočarenje u mene. On je bio prvi dečko poslije Joba kojem sam dopustila ulazak u moju, odonda mar-

ljivo posjećivanu veneriranu rupu i on je od tada s uvijek ponovljenim iznenađenjem slušao o mojim seksualnim osvajanjima na švedskom stolom prepunom dječake raskoši.

Nakon Južnoafrikanca Stevea, rijetko sam se kada zadovoljila samo s jednim plijenom na dan. Ponekad sam od sumraka do zore stigla potrošiti četiri mladića. Dio njih bi se odmah zaljubio, ali sam žurila dalje, gonjena gorućom željom, neutaživo spremnošću da izaberem nove dječake postlastice.

Ali sada je Južnoafrikanac Steve prošaputao približiti preko šanka svoje lice koje je vapilo za sapunom odmah do moga: »Vrlo skoro će te netko silovati, Helle!«

(Nastavlja se)

Roman Unni Drougje »Isповijedi Helle Hell« uskoro izlazi u nakladi »Izvor« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvor.com)

SAVJETI O ZDRAVLJU

PIŠE: mr. sci dr. Davor Moravek, psihijatar u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu

Jasna poruka roditelja: »Ne uzimaj drogu!«

Kako bi smanjili rizik od neprihvatljiva društvena ponašanja, u koje spada i zloraba psihoaktivnih droga, roditelji se od ranog djetinjstva trebaju služiti pozitivnom disciplinom, osobnim pozitivnim primjerom

mu da prevlada negativne utjecaje vršnjaka. Ako ste roditelj – to mu i budite. Ono svoje prijatelje vjerojatno već ima. Pogreške i propusti sastavni su dio

življenja. Ponekad je pritisak vršnjaka iznimno jak i teško se oduprijeti želji za afirmacijom u skupini, koja kao normu ponašanja ima konzumi-

ranje psihoaktivnih droga. Činjenica da postoji mogućnost testiranja na psihoaktivne droge može pomoći mladim ljudima da se odupru pritisku vr-

šnjaka. Ipak, testiranje ima prednosti, ali i dvojbe – od prepoznavanja pravog trenutka za testiranje do odluke što učiniti ako je test pozitivan.

Roditelji moraju voditi računa o nužnosti očuvanja dostojanstva djeteta koje se testira, trebaju imati valjan razlog – sumnju na osnovi ponašanja djeteta.

Postupak što će biti ako je test pozitivan mora biti unaprijed dogovoren, dobro je da uključuje razgovor sa stručnjakom (lijčnik školske medicine, psiholog, pedagog, ili savjetovanje u lokalnom centru za prevenciju ovisnosti). Važno je da dijete zna

kako roditelji prepoznaju moguće probleme, da su stanju s njima se suočiti, da su realni u procjenjivanju izloženosti i da neće olako prići preko nepoželjna ponašanja. Tada su roditelji svojoj djeci oslonac. Svaki je trenutak dobar za edukaciju djece, te i nekoliko rečenica, kojima iznesite svoje stajalište i pokušavate doći do njihova mišljenja, mogu biti od velike koristi.

(Svršetak savjeta u sutrašnjem broju)

Djeca i mladi, koji od roditelja uče o štetnim posljedicama uporabe sredstava ovisnosti (duhan, alkohol i psihoaktivne droge), u manjem su riziku od uzimanja droga.

Kako bi smanjili rizik od neprihvatljiva društvena ponašanja, u koje spada i zloraba psihoaktivnih droga, roditelji se od ranog djetinjstva trebaju služiti pozitivnom disciplinom. Roditelji trebaju poslati jasnu poruku: »Ne

uzimaj drogu!«. Nužno je osobnim pozitivnim primjerom poduprijeti argumente i razloge takvoj tvrdnji.

Djelotvorni roditeljski postupci su jasno izražavanje stava, razgovor o djetetovu stajalištu, izbjegavanje kritike, moraliziranja ili obilježavanje osoba koje su ovisnici – važnije je usredotočiti na sredstva ovisnosti!

Potrebno je poticati samostalnost i odgovornu ponašanje djeteta, pomoći